

Katasztrófadiplomácia

Egy fiatal tudományág tudományometriai elemzése

Papp Bendegúz

Összefoglaló: A katasztrófadiplomácia egy meglehetősen új tudományterület, amely a katasztrófáknak a nemzetközi kapcsolatokra gyakorolt hatásaival foglalkozik. A jelen tanulmány ennek a tudományterületnek a tudományos beágyazottságát vizsgálja, a Web of Science weboldal adatbázisa alapján. A disaster diplomacy keresőszóra kiadott 54 darab, illetve az azokra hivatkozó 149 tudományos művet a megjelenési év, a tudományterület, a szerző és a közlő folyóirat megoszlása szerint elemzem. Az eredmények alapján elmondható, hogy a katasztrófadiplomáciai diskurzus döntően a 2010 után megjelent folyóiratcikkekben folyik, illetve – néhány kutatótól eltekintve – csak alkalmanként jelennek meg anyagok a témában. A szerzők szakterületének, a folyóiratok profiljának és a cikkek tudományterületi besorolásának vizsgálata után kijelenthető, hogy a katasztrófadiplomácia alapvetően három tudományterület keresztmetszete: a társadalom-, a természet- és az orvostudomány között helyezkedik el.

Kulcsszavak: katasztrófadiplomácia, tudománymetria, katasztrófavédelem, Web of Science

Abstract: Disaster diplomacy is a fairly new academic field, which deals with the impact of disasters on international relations. This paper examines the scientific embeddedness of this discipline based on the Web of Science database. The 54 papers and 149 citing items appeared for the key term "disaster diplomacy" are analysed by year of publication, discipline, author and publishing journal. Based on the results, it can be stated that the disaster diplomacy discourse is mainly published in journal articles published after 2010 and, apart from some researchers, the authors publish only occasionally in this academic field. Examining the authors' research field, the profile of journals and the academic field of the papers, it can be stated that disaster diplomacy is basically a cross-section of three main disciplines: it is located between social sciences, natural sciences and medicine.

Keywords: disaster diplomacy, scientometrics, disaster management, Web of Science

Bevezetés¹

A jelen tanulmány a katasztrófadiplomácia nevű diszciplínáról íródott. A kutatás fókuszát e tudományág publikációi jelentik, illetve azok tudományometriai beágyazottsága. Ennek megértéséhez szükséges megvizsgálni a „katasztrófadiplomácia” és a „tudománymetria” kifejezéseket.

1 A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-I-NKE-113 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

A katasztrófadiplomácia a nemzetközi együttműködések jelenségeit kutatja, nevezetesen azt, hogy a katasztrófákkal kapcsolatos tevékenységek hogyan és miért befolyásolják vagy nem befolyásolják a nemzetközi együttműködéseket és konfliktusokat (Kelman, 2012). Köztudott, hogy egy katasztrófának messzemenő politikai hatásai vannak: gondoljunk például az aszály miatt leáldozott maja civilizációra (Haug, 2003, 1731–1735. o.) vagy az 1923-as földrengés következtében megsemmisült Tokióra. Az viszont, hogy maga a katasztrófa is politikai jelenség lenne, meglehetősen új gondolat. Az első ilyen jellegű megközelítés az 1960-as években született (Abney és Hill, 1966, 974–981. o.). Őket aztán mások is követték, és egyre újabb publikációk jelentek meg a témában az 1980-as (Cuny és Abrams, 1983; Davis és Seitz, 1982, 547–568. o.) és 1990-es években (Albala-Bertrand, 1993; Platt, 1999), ennek ellenére a diszciplína igazán csak a 2000-es évek után vált népszerűvé.

A 20. században megváltoztak a publikálási, értékelési szokások, a lehetőségek és az előírások. A tudományos életben nagyon fontos, hogy egy-egy szerző hol, mit és mennyit publikál, kik (és hányan) hivatkoznak a munkájukra, milyen listákat lehet megadni. Ahogy arra Sasvári (2016, 357–365. o.) is utalt, ezt kéri a doktori értekezések mellé, a habituszvizsgálatok során és a pályázatok beadásakor. Kollár (2015) szerint az értékelés fokozatosan elcsúszik a formális, számszaki megítélés irányába Magyarországon és Európában is. Amint azt Urbanovics és Sasvári (2019, 105. o.) írta, a tudományok területén a teljesítmények mérése és összehasonlítása ma már ugyancsak nélkülözhetetlen – mind gyakorlati célból, mind az elismerés és a presztízs szempontjából.

A 2005. évi CXXXIX. törvény (2005) szerint a tudományterületek olyan nagy egységek (lásd például: bölcsészet- vagy természettudomány), amelyek kisebbekre, úgynevezett tudományágakra tagozódnak – habár Dányi, Dessewffy, Galács és Ságvári (2004, 7–25. o.) úgy véli, a kétezres évek eleje óta e területek között is elmosódnak a határok. A tudományos mérés, vagyis a *tudománymetria* különös jelentőségre tett szert, ugyanis – ahogy arról többek között Csaba, Szentés és Zalai (2014, 442–466. o.) is írt – ma már a tudományos teljesítmények mérésének egyik lehetséges forrása a publikációk mennyiségében, illetve a hivatkozásokban, idézésekben rejlik.

A jelen tanulmány a következőképpen épül fel: a módszertani fejezetben ismertetem az adatkeresési, -gyűjtési és -elemzési folyamatot, majd röviden bemutatom a katasztrófadiplomácia fogalmát, a tudományterület történetét, illetve a jelenlegi kutatási irányokat. A kutatási eredményeket a két fő fejezet tartalmazza, a katasztrófadiplomáciai publikációk és a hivatkozó cikkek bontásában. Konklúzióként a szerzők, a cikkeket közlő folyóiratok és a *Web of Science* kategóriái alapján meghatározom a tárgyalt diszciplína tudományterületi összetételét és besorolását.

Módszertan

Az elemzéshez felhasznált információkat a *Web of Science* (a továbbiakban WoS) weboldal biztosította. Ez egy hivatkozásindexelő adatbázis, amely a Thomson Reuters vállalat által fémjelzett Clarivate Analytics gazdasági társaság tulajdonában áll. Alapvetően hivatkozások és publikációk keresésére és mérésére szolgál, s ezzel lehetőséget ad az egyes tudományterületek közötti transzdiszciplináris kutatásra is. A hasonló elemzéseket segíti a *Google Scholar*, a *Scopus* (lásd: Martín-Martín, Orduna-Malea, Thelwall és Delgado López-Cózar, 2018, 1160–1177. o.) és a *Science Direct* nevű adatbázis is, azonban a WoS kifejezetten citációanalízisre szolgál (ellentétben az utóbbi kettővel), és adatbázisa csak referált műveket tartalmaz (az elsőtől eltérően), ezért a jelen tanulmányhoz kizárólag a WoS-t használtam.

Kutatásomat 2019. április 27-én kezdtem. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem hálózatán a WoS keresőjébe beírtam a „*disaster diplomacy*” kulcskifejezést, amelyre a rendszer összesen 54 találatot adott, s a továbbiakban azok az elemek jelentették a kutatási mintát. A következő fejezetben a katasztrófadiplomácia tudományterületének elméleti keretrendszerét mutatom be, így egy általános bevezetéssel kívánom segíteni a *Web of Science* adatainak az értelmezését. Egy újabb fejezetben a WoS által kiadott 54 cikk elemzése történik, az alábbi szempontok szerint: megjelenési év, *Web of Science*-kategória (gyakorlatilag tudományterület), szerző, valamint a közlő folyóirat. Ezen adatok birtokában általános képet kaphatunk a katasztrófadiplomáciai publikálás menetéről, a kéziratok fajtáinak megoszlásáról és az alapvető tendenciákról. A dokumentumok hivatkozásaival már egy másik fejezet foglalkozik, amelynek célja a cikkek idézettségének és a cikkek közötti esetleges kapcsolatok feltárása. Az 54 cikkre 149 tétel hivatkozott, a függő hivatkozásokkal együtt összesen 226 alkalommal. Az idéző cikkeket is a fentebb megadott szempontok szerint elemzem.

Katasztrófadiplomácia

A katasztrófadiplomácia egy fiatal tudományterület, amelynek alapfeltevése nagyon egyszerűen megfogalmazható: a katasztrófavédelmi együttműködés fejleszti a regionális kapcsolatokat, és elősegíti a politikai kooperációt is (Petz, 2014). Mivel a katasztrófaelhárítás egy szoros, összehangolt együttműködést igénylő feladat, egyértelmű, hogy rengeteg politikai potenciál rejlik benne. Ez a rövid, a tudományos közösség által könnyen belátható tétel azonban magyarázatra, sőt kiegészítésre szorul.

Feria-Miranda (1994, 247–252. o.) azt írta, hogy a 20. században a politikai vezetés világszerte felismerte, hogy a veszélyhelyzetek kezelése és a katasztrófavédelem jelentősége hirtelen megnőtt, ezért azok menedzselését is a politikai gyakorlat részévé

tették. Ezáltal a katasztrófavédelmi folyamatok már nemcsak a szakma feladatkörébe tartoztak, hanem a politikai döntéshozatal is egyre nagyobb hangsúlyt fektetett rájuk. Albrecht (2017) szerint az, hogy a katasztrófákat hogyan kezeli egy adott kormány, nagyban befolyásolja a politikai bizalmat és kultúrát. Magának egy katasztrófának a bekövetkezte még nem feltétlenül károsítja a politikai rendszert, viszont reakcióra készteti a kormányt, hogy az megfelelően kommunikálja, és az erőforrásaival menedzselje a fenyegetést (Abney és Hill, 1966, 974–981. o.). Hollis (2018, 27. o.) rámutat arra is, hogy a katasztrófa nem egy független változó, ugyanis a hatása jelentős mértékben függ a gazdasági, a politikai és a társadalmi sebezhetőségtől. Ez az új megközelítés egyrészt kiemeli a veszélyeztetettséget, másrészt a társadalmi mellett a politikai szint érzékenységét is előtérbe helyezi. Olson (2000, 265–287. o.) szerint ebből az következik, hogy a katasztrófa jelenségét mélyebben, egyfajta politikai eseményként, az arra adott válaszokkal, a kommunikációval és egyéb hosszú távú hatásokkal együtt kell vizsgálni.

Ahogy Olson és Gawronski (2010, 205–221. o.) is megállapította, a katasztrófadiplomácia története csak a 20. század közepéig nyúlik vissza: akkor kezdtek különböző környezeti események ténylegesen hatni a nemzetközi kapcsolatokra, főként a fejlett nyugati országokban.² A tudományág azonban lényegesen később alakult ki; maga a katasztrófatudomány is egy viszonylag új tudományterületnek mondható. A katasztrófák politikai hatásait megemlítő első írások (Clifford, 1956; Glantz, 1976; Quarantelli és Dynes, 1976, 139–156. o.) általában csak érintették a politikai dimenziót, és annak csak egy kis metszetére korlátozódtak. Később a szerzők (Lewis, 1999; Nel és Righarts, 2008, 159–185. o.; Olson és Drury, 1997, 221–238. o.; De Boer és Sanders, 2005) már kiterjedtebb elemzést végeztek, illetve esettanulmányaik is igyekeztek lefedni a teljes politikai spektrumot. Ma Ilan Kelman³ számít ennek a még mindig kevésbé tárgyalt területnek a legelismertebb kutatójának, ő alkotta meg magát a *katasztrófadiplomácia* kifejezést is. Kelman (2012, 12–13. o.) szerint minden olyan nemzetek közötti tevékenység, amely a katasztrófákkal és a katasztrófavédelemmel kapcsolatos, a katasztrófadiplomácia részét képezi. Werker (2010, 3. o.) azt állítja, hogy a katasztrófák a szemben álló feleket, ha csak rövidebb időre is, de közelebb hozza egymáshoz. Ezt az állítást azonban cáfolják az eddigi tapasztalatok; inkább úgy tűnik, hogy még abban az esetben is, ha az érintett államok közötti viszony csupán „hűvösnek” mondható, katasztrófák idején jellemző a kölcsönös információ-visszatartás, sőt az esemény után a másik fél hibáztatásával akár még rosszabbra is fordulhat a viszony. (Ez volt megfigyelhető például India, Kína és Nepál kapcsán, a 2017-es áradások idején: a katasztrófa megelőzhető lett volna, ha az

2 A nyugati „hegemonia” azzal magyarázható, hogy a nemzetközi kapcsolatok formája, elmélete és tudománya is elsősorban Európában és az Amerikai Egyesült Államokban alakult ki. Ez az egyenlőtlenség a mai napig megfigyelhető a nemzetközi elméleti keretek nyugati dominanciájában. (Bővebben lásd: Acharya és Buzan, 2017. 341–370. o.)

3 Lásd: Kelman, 2005; 2006, 215–240. o.; 2007a, 6. o.; 2007b, 288–309. o.; 2007c, 4–9. o.; 2008, 40–46. o.; 2012; 2018, 172–179. o.

országok nem tartják vissza az vízszinttel kapcsolatos információikat. Lásd: Adhikari, 2017.) A katasztrófadiplomácia tehát inkább csak egy lehetőség arra, hogy a szerencsétlenséget elszenvedő (vagy annak kockázatában élő) felek a kapcsolataikat szorosabbra fűzzék, de nem magától értetődő, hogy általa az államok közelebb kerülnek egymáshoz.

Kelman (2012, 140. o.) úgy véli, a nemzetközi katasztrófavédelem diplomáciai hatásai általában rövid távúak, ritkán látszanak a következmények egy évtizednél tovább, ennél hosszabb távú politikai hatása pedig egyáltalán nem jellemző (Kelman, 2012, 105. o.). Továbbá meg kell említeni, hogy – ahogy arra Werker (2010, 5. o.) is rámutat – a katasztrófadiplomáciai, illetve mindenféle nemzetközi katasztrófavédelmi tevékenység több szinten (kormányzati kapcsolatok, civil társadalom stb.) fejt ki hatást. A nemzetközi katasztrófavédelemben számos aktor vesz részt a kormányzati szinten kívül is, és valamennyien a saját részterületükön működnek. A védekezés összehatása is minden dimenziót érint: az államközi politikait, a kulturálisat, a környezetit, a társadalmi szerveződések, sőt az egyének közötti kapcsolatokat is.

Jamieson (2014, 22–23. o.) rendkívül jelentősnek tartja a katasztrófadiplomácia segélyezési dimenzióját is. Szerinte az a legkönnyebb módja, hogy egy ország pozitív nemzetközi hírnevet szerezzen. Ráadásul hazai viszonylatban is elősegíti a népszerűséget: a gazdagabb államok választópolgárai el is várják a politikai vezetéstől, hogy az aktívan részt vegyen az áldozatok megsegítésében, és amennyiben egy nagyobb katasztrófa után nem tesz semmit, akkor az társadalmi bizalmatlanság kialakulását is eredményezheti. Mindazonáltal ez a magatartás magában rejt egy veszélyt is: ha egy fejlődő ország veszélyhelyzet esetén minden segítséget megkap a nemzetközi közösségtől, könnyen előfordulhat, hogy a saját katasztrófavédelmi rendszerét nem fogja fejleszteni, s ezzel kikerülné a lakosság iránti felelősségvállalást. Így tehát, mutat rá Haug (2003, 1731–1735. o.), a vészhelyzetek kezelése, illetve a katasztrófasegélyezés az adott állam legitimációját is meghatározza, mind belföldön (a lakosság körében), mind külföldön (az adott állam nemzetközi kapcsolataiban).

A katasztrófadiplomácia teljes mértékben összefügg a katasztrófaelmélet politikai iskolájával,⁴ tehát a szerencsétlenségekre elsődlegesen politikai tényezőként tekint. A kutatott jelenségek a politikai fórumokon, megnyilatkozásokon, államközi és regionális egyezményeken, szervezeteken, illetve találkozókön keresztül vizsgálhatók, azokat a megtörtént vagy esetlegesen bekövetkező események kontextusába helyezve. A katasztrófákön keresztül így maga a katasztrófavédelem eszköznek számít, amely amellet, hogy az állampolgárok és a gazdasági javak védelmét szolgálja, messzemenő hatással bír az államon belüli és az államok közötti kapcsolatokra, a katasztrófavédelemben részt vevőkre, illetve egyéb politikai tényezőkre is.

4 Lásd: Abney és Hill, 1966, 974–981. o.; Cuny és Abrams, 1983; Platt, 1999; Albrecht, 2017; Hollis, 2018, 19–40. o.

Magyarországon több publikáció is született katasztrófavédelmi témában, a többségük szervezeti,⁵ elhárítási⁶ és képzési⁷ kérdésekről. Néhány polgári védelmi,⁸ tűzvédelmi⁹ és iparbiztonsági¹⁰ írás is készült, habár az azokhoz kapcsolódó kutatások a katasztrófadiplomáciai kérdéskört – új diszciplína lévén – kevéssé érintik. A társadalomtudományi szakirodalom¹¹ csak közvetetten ejt szót a tudományágról, és csak a környezetdiplomácia ernyője alatt, a fogalmat magát nem is említi. A kifejezés azonban elvértve újságcikkekben is megjelenik magyarul, bár különböző formában.¹²

A tudományterület cikkei

Ebben a fejezetben a katasztrófadiplomácia kifejezés beírásakor megjelent 54 publikációt elemzem. A túlnyomó többségük folyóiratcikk (42 darab), továbbá 5 könyvkritika, 4 szemleciikk (*review*) és 3 szerkesztőségi anyag született ebben a témában. Tehát a katasztrófadiplomáciai diskurzus elsősorban folyóiratokban, nagyjából szakkikkekben folyik.

Az 1. ábra szemlélteti a tanulmányok megjelenési idejét. A grafikonon világosan látszik a növekvő tendencia: míg 2000 előtt elvértve csak egy-egy cikk született, addig 2010 után nem egyenletesen ugyan, de összességében véve egyre több publikáció született a témában. Ez is bizonyítja, hogy a katasztrófadiplomácia egy igazán új kutatási terület.

5 Lásd: Ambrusz, 2016, 231–235. o.; Ambrusz, Endrődi és Pellérdi, 2016, 64–78. o.; Endrődi, 2013; Endrődi, 2015a.

6 Lásd: Kátai-Urbán és Teknős, 2014, 141–158. o.; Kuti, 2010; Kuti, 2016, 1–8. o.

7 Lásd: Dobor, 2017a, 93–108. o.; Dobor, 2017b, 26–32. o.; Kuti, 2015a, 33–35. o.; Teknős, Csepregi és Endrődi, 2014, 155–168. o.

8 Lásd: Endrődi, 2015b; Muhoray, 2017, 188–200. o.

9 Lásd: Bleszity, 1993; Kuti, 2015b, 1–8. o.; Restás, Pántya és Horváth, 2015, 272–276. o.

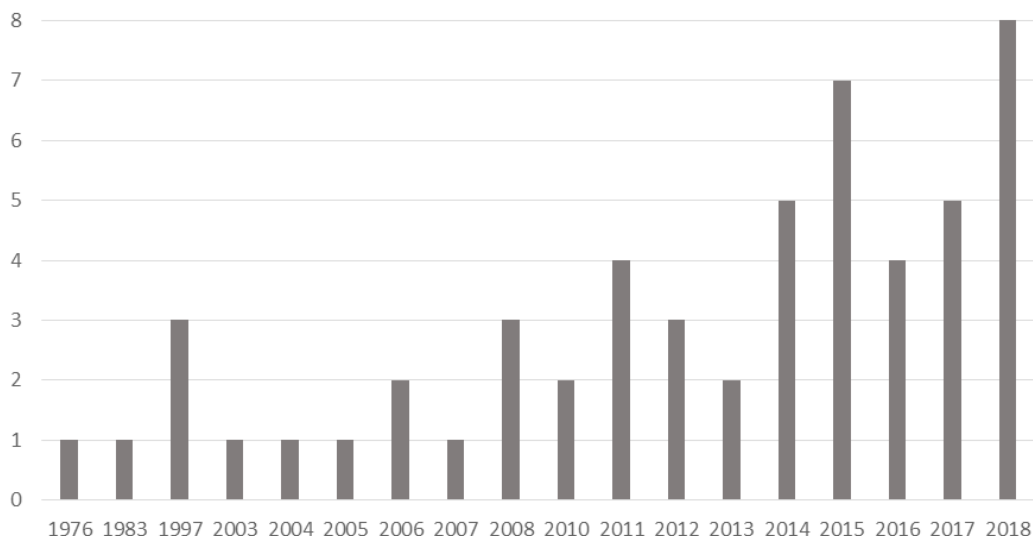
10 Lásd: Bognár, Kátai-Urbán, Kossa, Kozma, Szakál és Vass, 2013; Horváth, Kátai-Urbán, Kozma, Sárosi és Vass, 2018.

11 Nyusztay, 2009; Fleischer, 1990, 49–57. o.; Lechner, 2019, 29–52. o.

12 Lásd: Csepregi, 2010; *Living Organic News*, 2019; *Nógrádi Népújság*, 1959; *Válasz*, 2005.

1. ábra
A tételek megjelenési éve

1. táblázat
A tételek szakterületi megoszlása

Web of Science kategória	Forrásművek száma
Nemzetközi kapcsolatok	14
Politikatudomány	12
Környezeti/munkahelyi egészségügy	7
Környezettanulmányok	6
Multidiszciplináris földtudományok	5
Általános egészségügy	5
Meteorológia és légköri tudományok	5
Multidiszciplináris társadalomtudományok	5
Vízgazdálkodás	5
Regionális tanulmányok	3

A cikkek szakterületi megoszlásában nagyobb diverzitást láthatunk (1. táblázat). A *Web of Science* kategóriái önkényesen meghatározottak ugyan, mégis egyfajta szakterületi megoszlásnak tekinthetők. A tételek közel fele a nemzetközi kapcsolatok (14 darab) és a politikatudomány (12 darab) elméleti keretében íródott. A többi a következő kategóriákban: környezeti/munkahelyi egészségügy (7 darab), környezettanulmányok (6 darab), multidiszciplináris földtudományok, általános egészségügy, meteorológia és légköri

tudományok, multidiszciplináris társadalomtudományok, vízgazdálkodás (5-5 darab) és regionális tanulmányok (3 darab). Ebből a megoszlásból jól látszik, hogy a publikációk döntő többsége a társadalomtudományok köréből kerül ki, egy része pedig valamilyen természettudomány köréből.

2. táblázat

A legalább két cikket publikált szerzők

Szerző	Forrásművek száma
Ilan Kelman	10
Frederick M. Burkle	3
Nazife Emel Ganapati	2
Theodore Koukis	2
Eugene Sun Yim	2

Ami a szerzőket illeti, meglepő eredménnyel találkozhatunk (2. táblázat). Magasan a legtöbb cikket jegyző szerző a norvég Kelman,¹³ akinek a neve alatt tíz tételt szerepel az adatbázisban. Utána az amerikai Burkle¹⁴ három, illetve a török Ganapati,¹⁵ a görög Koukis¹⁶ és az amerikai Yim¹⁷ következik, két-két találattal. Meg kell jegyezni, hogy Kelman, Ganapati és Koukis, illetve Burkle és Yim többnyire együtt publikált. Más szerzőknek csupán egy cikkük jelent meg, ami azt mutatja, hogy Kelmanon – és talán Burkle-n kívül – nincs más, a katasztrófadiplomáciában meghatározó tudós.

3. táblázat

A legalább három cikket közlő folyóiratok

Folyóirat neve	Forrásművek száma
<i>Disasters</i>	5
<i>Military Medicine</i>	5
<i>International Affairs</i>	3
<i>International Journal of Disaster Risk Reduction</i>	3
<i>Prehospital and Disaster Medicine</i>	3

- 13 Ilan Kelman építőmérnök, környezetmérnök, kockázatkezelési szakember, a University College London Institute for Risk & Disaster Reduction intézetének professzora.
- 14 Frederick M. Burkle orvos, professor emeritus, Harvard Humanitarian Initiative, Harvard University. Egy Washington Postban megjelent cikk Burkle-t az akkori kormányzat egyetlen helyreállítás utáni egészségügyi szakemberének minősítette. (Chandrasekaran, 2006.)
- 15 Nazife Emel Ganapati várostervezési és közigazgatási szakértő, Public Policy and Administration Department, Florida International University.
- 16 Theodore Koukis, nemzetközikapcsolatok-szakértő, Centre of International Studies, University of Cambridge.
- 17 Eugene Sun Yim orvos, Stanford Sports Medicine Center, Stanford Medical School.

A cikkeket közlő folyóiratok¹⁸ közül (3. táblázat) ki kell emelni a *Disasterst*¹⁹ és a *Military Medicine*-t²⁰, amelyek öt-öt tanulmányt jelentettek meg. Az *International Affairs*,²¹ az *International Journal of Disaster Risk Reduction*²² és a *Prehospital and Disaster Medicine*²³ egyenként három tételt publikált, a többi folyóirat elvéve egy vagy két katasztrófadiplomáciai írást közölt.

Idéző művek

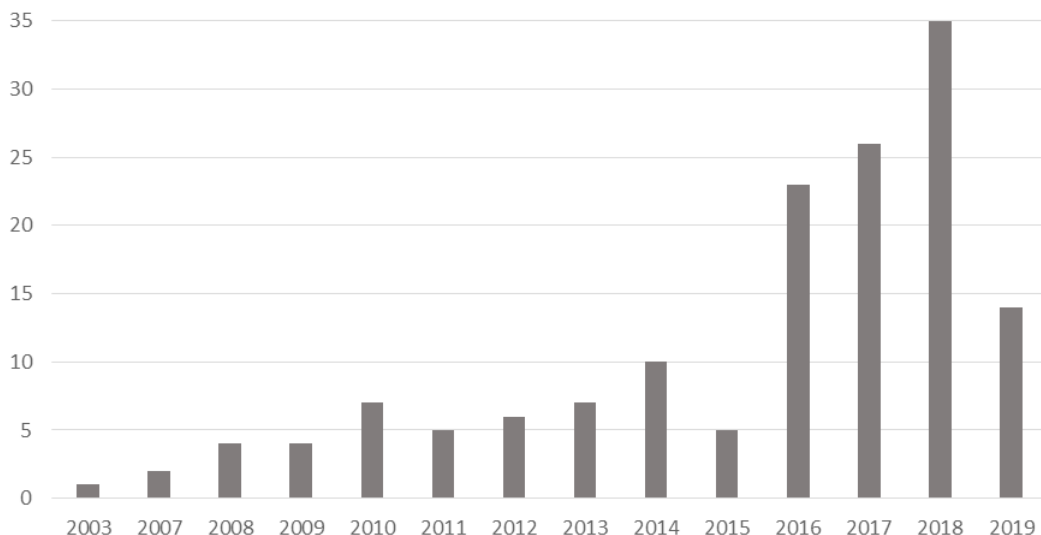
Az 54 tanulmányt a *Web of Science* adatbázisa szerint 149 tétel idézte, összesen 226-szor (függő hivatkozások nélkül 195 alkalommal). A gyűjtemény Hirsch-indexe 8, ami azt jelenti, hogy pontosan nyolc olyan tétel van, amely legalább nyolc hivatkozást kapott. Emellett egy cikk átlagos idézettsége 4,19. A továbbiakban ennek a 149 tételnek az elemzése következik.

A 2. ábrán jól látható, hogy a katasztrófadiplomáciai jellegű cikkekre igazán csak a 2010-es évek második fele óta hivatkoznak, kimagasló érték pedig 2018-ban mutatkozott, 35 darab hivatkozó tétellel. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a grafikonon az első érték a 2003-as év, pusztán egyetlen cikkel; előtte egyáltalán, utána pedig évekig nem jelent meg katasztrófadiplomáciai hivatkozással bíró írás.

18 A folyóiratok minőségének osztályozására a Scimago Journal Ranking (SJR) az egyik legalkalmasabb adatbázis. Az SJR kiindulópontja az, hogy a nemzetközi folyóirat-publikációk minősége, illetve a publikációs stratégia sikeressége a közlő folyóiratok tudományterületi, illetve szakterületi pozíciójával szamszerűen jellemezhető. Módszertanilag ez a közlemények minőségi osztályokba (kvartilisokba) sorolásával történik, a közlő folyóiratok saját szakterületükön elfoglalt pozíciói, rangjai alapján:

- Q1: Kiváló folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR- (mértékszámalapú) rangsor felső 25%-ához tartoznak.
Q2: Jó folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 50–75%-a közé tartoznak.
Q3: Közepes folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 25–50%-a közé tartoznak.
Q4: Gyenge folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor alsó 25%-ához tartoznak. Bővebben lásd: Sasvári és Nemeslaki, 2017, 80–91. o.
- 19 Q1-es folyóirat, többnyire földtudományi és társadalomtudományi cikkeket közöl. Nagy hangsúlyt fektet a tudományos élet, a politikai döntéshozatal és a végrehajtó szint közötti párbeszédre. Kiadó: Blackwell Publishing Inc., Egyesült Királyság.
- 20 Q3-as, elsősorban az egyesült államokbeli egészségügyi problémákkal foglalkozik. Kiadó: Association of Military Surgeons of the US, Egyesült Államok.
- 21 Q1-es lap, a nevéből adódóan a fókuszpontja a politikatudományok és a nemzetközi kapcsolatok. Kiadó: Oxford University Press, Egyesült Királyság.
- 22 Egy meglehetősen új (2012-től megjelenő) Q1-es, illetve Q2-es periodika. A megjelent tanulmányok elsősorban geológiai, műszaki és biztonságtechnikai témájúak. Kiadó: Elsevier, Egyesült Királyság.
- 23 Q1-es, illetve Q2-es folyóirat, elsősorban orvosi és sürgősségi ellátási cikkeket közöl. Kiadó: Cambridge University Press, Egyesült Királyság.

2. ábra
Az idéző tételek megjelenési éve

4. táblázat
A legalább tíz idéző tételt tartalmazó kategóriák tudományterületi megoszlása

Web of Science kategória	Idéző művek száma
Geológia	22
Meteorológia és légköri tudományok	22
Vízgazdálkodás	21
Nemzetközi kapcsolatok	19
Kormányzati igazgatás	18
Ökológia, környezettudomány	18
Közegészségügy/munkahelyi egészségügy	12
Általános belső orvostudomány	12
Földrajz	11
Egyéb társadalomtudományok	11

A tudományterület vonatkozásában a 4. táblázat szemlélteti a legalább tíz tételt tartalmazó kategóriákat. A legtöbb hivatkozó cikk (22 darab) a geológia, illetve a meteorológiai és légköri tudományok kategóriában jelent meg. Azokat a vízgazdálkodás (21 darab), a nemzetközi kapcsolatok (19 darab), a kormányzati igazgatás, valamint az ökológia és a környezettudomány (egyenként 18 darab), a közegészségügy/munkahelyi egészségügy (12 darab), a földrajz, az interdiszciplináris társadalomtudomány, továbbá

a környezettanulmányok (11 darab), majd az általános belső orvostudomány (10 darab) követi. Érdekes, hogy ezek, akárcsak a forráscikkek esetében, vagy természettudományi, vagy társadalomtudományi kategóriák (az orvostudomány kivételével), ami azt mutatja, hogy a katasztrófadiplomácia is elsősorban ezt a két területet érdekli/érinti. Viszont a forráscikkektől eltérően, a hivatkozó cikkek itt körülbelül egyenlő megoszlásban jelentek meg a természet- és a társadalomtudományi területen.

5. táblázat

A legalább három idéző tételt jegyző szerzők

Szerző	Forrásművek száma
Ilan Kelman	9
Paul H. Caldron	3
Jean-François Gaillard	3
Wim Groot	3
Ann Impens	3
Milena Pavlova	3

Az 5. táblázatban a legtöbb publikációt jegyző szerzőket láthatjuk. Kelman a források szerzőinél is a legtöbbször szerepelt, és a legtöbb hivatkozás is az ő nevéhez fűződik. Utána következik az amerikai Caldron,²⁴ a francia Gaillard,²⁵ a holland Groot,²⁶ az amerikai Impens²⁷ és a bolgár Pavlova²⁸ három-három idézéssel. A többi szerző egy vagy két alkalommal hivatkozott katasztrófadiplomáciai cikkekre, ami azt mutatja, hogy a tudományos világ alkalmanként nyúl csak katasztrófadiplomáciai anyagokhoz. Érdekes, hogy a legtöbbet hivatkozó szerzőket felsoroló táblázatban Kelmanon kívül nem található meg a többi cikkíró (pl. Burkle) neve, pedig az adatbázis a függő hivatkozásokat is tartalmazza.

6. táblázat

A legalább négy hivatkozó cikket publikáló folyóiratok

Folyóirat neve	Forrásművek száma
<i>International Journal of Disaster Risk Reduction</i>	12
<i>Disasters</i>	7
<i>International Journal of Disaster Risk Science</i>	4
<i>Prehospital and Disaster Medicine</i>	4

24 Paul H. Caldron orvos, Maastricht Graduate School of Governance, University of Maastricht.

25 Jean-François Gaillard geográfus, School of Environment, University of Auckland.

26 Wim Groot orvos, Department of Health Services Research, Maastricht University.

27 Ann Impens pszichológus, Midwestern University, Institute for Healthcare Innovation, USA.

28 Milena Pavlova orvos, Department of Health Services Research, Maastricht University.

A 6. táblázatban felsorolt folyóiratok esetében hasonló nevekkal találkozhatunk, mint a forráscikkeket közzélnél. Az első helyen tizenkét tétellel az *International Journal of Disaster Risk Reduction* található, a második a *Disasters* hét találattal, a harmadik az *International Journal of Disaster Risk Science* (IJDRS)²⁹ és a *Preshospital and Disaster Medicine* négy-négy találattal. Az IJDRS kivételével az összes említett folyóiratot tartalmazta az előző fejezet vonatkozó táblázata is. A lista további részében szerepel még hat folyóirat három-három cikkel, illetve számos más periodika, ám azok csupán egy vagy két hivatkozó cikket közölnek. Összességében megállapítható, hogy főként néhány nagyobb folyóiratban hivatkoznak katasztrófadiplomáciai tanulmányokra, a többi folyóirat elvértve tartalmaz ilyen jellegű idézetet.

Összegzés

A tanulmány arra vállalkozott, hogy feltérképezze a katasztrófadiplomácia tudományterületét a *Web of Science* hivatkozásindexelő adatbázis segítségével. Az elemzés készítéséhez megvizsgáltam a tudományterülethez tartozó 54 darab, illetve az azokra érkezett hivatkozást tartalmazó 149 cikket. A változóim a következők voltak: dokumentumtípus/műfaj, megjelenési év, WoS-kategória, szerző és ország.

Az eredményekből arra jutottam, hogy a katasztrófadiplomáciai diskurzus elsősorban folyóiratokban zajlik, szakcikkek és szemlék formájában, s a legtöbb cikk megjelenése a 2010-es évekre tehető. Új tudományterületről lévén szó, csupán néhány szerző publikál a témában, a legmeghatározóbb tudósa pedig a norvég Ilan Kelman, aki magát a „katasztrófadiplomácia” kifejezést is megalkotta.

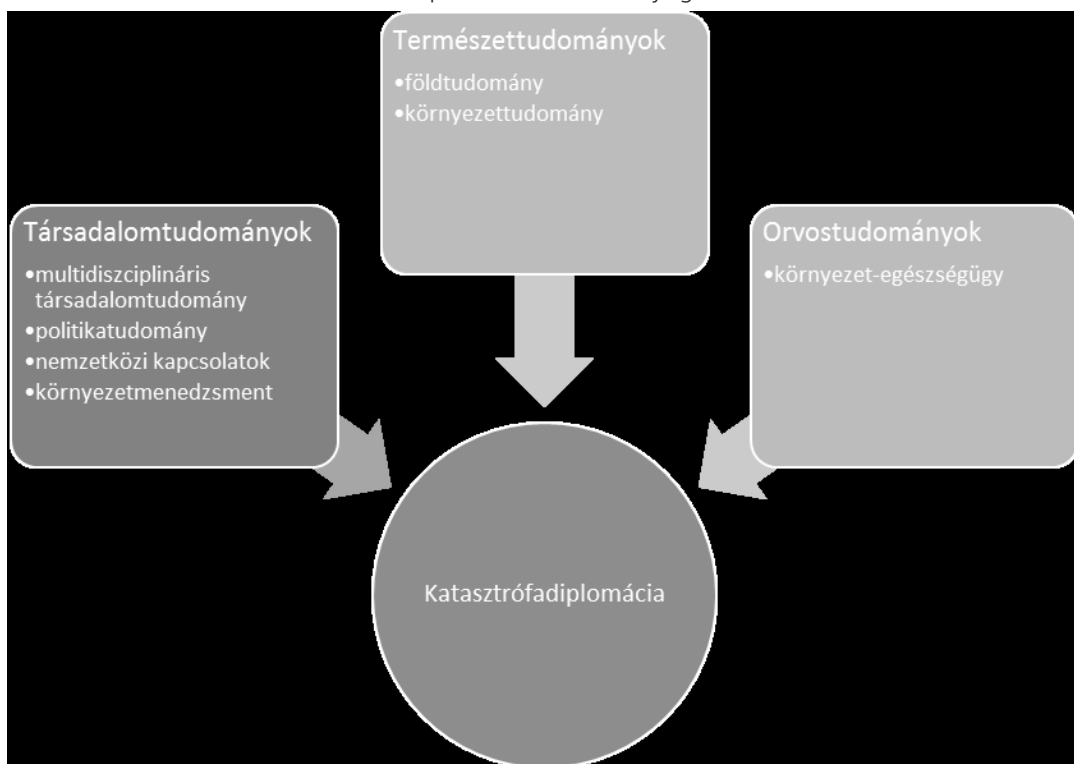
Mivel a világ jelenségeit sem lehet elválasztani egymástól, az egyes diszciplínák közötti határok meghúzása is igencsak nehéz feladat (Karvalics, 2001, 34–48. o.). Az eddig leírtak alapján mégis megpróbálhatjuk egyfajta tudományrendszertani meghatározással illetni a katasztrófadiplomáciát. A megjelent és az azokra hivatkozó cikkek WoS-kategóriája vegyesen természet- (döntően föld- és környezettudomány) és társadalomtudományi (politikatudomány, nemzetközi kapcsolatok, környezetmenedzsment), elenyésző mértékben orvostudományi (főképp környezet-egészségügyi). A szerzők többsége egészségügyi szakember (orvos, pszichológus), de található köztük geográfus és nemzetközikapcsolatok-szakértő is. A cikkeket közzé folyóiratok a leginkább multidiszciplináris, sok ágat felölelő társadalomtudományi lapok, néhány pedig természettudományi vagy egészségügyi fókuszú. Ez alapján elmondható, hogy a katasztrófadiplomácia alapvetően három nagy tudományterülethez is kapcsolódik: a társadalomtudományokhoz (multidiszciplináris társadalomtudomány, politikatudomány, nemzetközi

29 Q1-es, illetve Q2-es folyóirat, sokféle témát ölel fel. A publikációk között megtalálhatóak környezettudományi, szervezéstudományi, földrajzi, fejlesztési és biztonságtechnikai írások; összességében véve mindegyiket társadalomtudományi szempontból érinti. Kiadó: Springer Science, Egyesült Királyság.

kapcsolatok, környezetmenedzsment), a természettudományokhoz (föld- és környezettudomány), valamint az orvostudományokhoz (környezet-egészségügy) (3. ábra).

3. ábra
A katasztrófadiplomácia tudományági besorolása

Irodalomjegyzék

- Abney, F. Glenn és Hill, Larry B. (1966). Natural Disasters as a Political Variable: The Effect of a Hurricane on an Urban Election. *The American Political Science Review*, 60(4), 974–981.
- Acharya, Amitav és Buzan, Barry (2017). Why Is There No Non-Western International Relations Theory? Ten Years on. *International Relations of the Asia-Pacific*, 17(3), 341–370.
- Adhikari, Jagannath (2017). Devastating Himalayan Floods Are Made Worse by an International Blame Game. *The Conversation*. A letöltés ideje: 2020. március 14. <http://theconversation.com/devastating-himalayan-floods-are-made-worse-by-an-international-blame-game-83103>.

- Albala-Bertrand, J.M. (1993). *Political Economy of Large Natural Disasters: With Special Reference to Developing Countries*. Oxford: Clarendon Press.
- Albrecht, Frederike (2017). *The Social and Political Impact of Natural Disasters: Investigating Attitudes and Media Coverage in the Wake of Disasters*. Uppsala: Uppsala Universitet, Acta Universitatis Upsaliensis.
- Ambrusz József (2016). The System of Disaster Preparedness in Hungary. In Ozyurt, Saba, Klein Sándor és Nemeskéri Zoltán (szerk.), *Educating for Democratic Governance and Global Citizenship* (231–235. o.)
- Ambrusz József, Endrődi István és Pellérdi Rezső (2016). A katasztrófák következményei felszámolásának vezetés-irányítási rendszere. *Hadmérnök*, 11(1), 64–78.
- Bleszity János (1993). *Tűzoltási és katasztrófavédelmi elhárítási ismeretek*. Budapest: BM Kiadó.
- Bognár Balázs, Kátai-Urbán Lajos, Kossa György, Kozma Sándor, Szakál Béla és Vass Gyula (2013). *Iparbiztonságtan I. Kézikönyv az iparbiztonsági üzemeltetői és hatósági feladatok ellátásához*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Chandrasekaran, Rajiv (2006). Mistakes Were Made. *The Washington Post*. A letöltés ideje: 2020. március 14. <https://www.washingtonpost.com/archive/entertainment/books/2006/09/17/mistakes-were-made-span-classbankheadhow-l-paul-bremers-occupation-paved-the-way-for-todays-chaos-in-baghdadspan/bfed5f8d-8c39-4a6a-b4f0-0c84eccbb7c0/>.
- Clifford, Roy A. (1956). *The Rio Grande Flood: A Comparative Study of Border Communities in Disaster*. Washington, D.C.: National Academy of Sciences.
- Cuny, Frederick C. és Abrams, Susan (1983). *Disasters and Development*. New York: Oxford University Press
- Csepregi Zsolt (2010). Katasztrófa diplomácia. *DiploMaci*. A letöltés ideje: 2020. március 14. https://diplomaci.blog.hu/2010/12/17/katasztrofa_diplomacia.
- Dányi Endre, Dessewffy Tibor, Galács Anna és Ságvári Bence (2004). Információs társadalom, internet, szociológia. *Információs Társadalom*, 175(4), 442–466.
- Davis, Morris és Seitz, Steven T. (1982). Disasters and Governments. *Journal of Conflict Resolution*, 26(3), 547–568.
- De Boer, Jelle Zeilinga és Sanders, Donald Theodore (2005). *Earthquakes in Human History: The Far-Reaching Effects of Seismic Disruptions*. Princeton: Princeton University Press.
- Dobor József (2017a). Major Chemical Accidents in the 21st Century Europe and Its Lessons Learned in Higher Education. *Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 16(3), 93–108.
- Dobor József (2017b). The Importance of the Teaching of Case Studies of Industrial Accidents in the Disaster Management Education. *Ecoterra*, 14(1), 26–32.
- Endrődi István (2013). *A katasztrófavédelem feladat- és szervezetrendszere*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet.
- Endrődi István (2015a). Fejlesztési lehetőség az önkéntes polgári védelmi mentőszervezeteinknél, ennek jelentősége, helye, szerepe az új katasztrófavédelem rendszerében. In Endrődi István (szerk.), *Kézikönyv. Polgári védelmi tudományos problémák kutatási eredményeinek összefoglalása*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Katasztrófavédelmi Intézet.

- Endrődi István (2015b). *Polgári védelmi szakismeret 1*. Budapest: Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Feria-Miranda, Marcia (1994). Role of NGOs, People's Organizations and Volunteer Groups in Disaster Mitigation. In Punongbayan, Raymundo S. (főszerk.), *Natural Disaster Mitigation in the Philippines. Proceedings, National Conference on Natural Disaster Mitigation, 19–21 October 1994*. Quezon City: DOST-PHIVOLCS, 247–252. o.
- Fleischer Tamás (1990). Környezetdiplomácia: károk és költségek. *ÖKO*, 1(1), 49–57.
- Glantz, Michael H. (szerk.), (1976). *The Politics of Natural Disaster: The Case of the Sahel Drought*. New York: Praeger.
- Haug, Gerard H. (2003). Climate and the Collapse of Maya Civilization. *Science*, 299(5613), 1731–1735.
- Hollis, Simon (2018). Bridging International Relations and Disaster Studies: The Case of Disaster-Conflict Scholarship. *Disasters*, 42(1), 27.
- Horváth Hermina, Kátai-Urbán Lajos, Kozma Sándor, Sárosi György és Vass Gyula (2018). *Iparbiztonságtan II. Kézikönyv a veszélyesáru-szállítmányokkal kapcsolatos feladatok ellátásához*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- Jamieson, Thomas (2014). Shelter from the Storm: Natural Disasters and International Relations Theory. SSRN. A letöltés ideje: 2020. március 14. <https://ssrn.com/abstract=2451797>.
- Karvalics László (2001). Bevezető az információs társadalom tudománytörténetéhez. *Információs Társadalom*, 1(1), 34–48.
- Kátai-Urbán Lajos és Teknős László (2014). A katasztrófavédelem fenntarthatósági aspektusai. In Knoll Imre és Lakatos Péter (szerk.), *Közszerzői és fenntarthatóság*, (141–158. o.)
- Kelman, Ilan (2005). Tsunami Diplomacy: Will the 26 December, 2004 Bring Peace to the Affected Countries? *Sociological Research Online*, 10(1).
- Kelman, Ilan (2006). Acting on Disaster Diplomacy. *Journal of International Affairs*, 59, 215–240.
- Kelman, Ilan (2007a). Disaster Diplomacy: Can Tragedy Help Build Bridges Among Countries? *UCAR Quarterly*, (3), 6.
- Kelman, Ilan (2007b). Hurricane Katrina Disaster Diplomacy. *Disasters*, 31(3), 288–309.
- Kelman, Ilan (2007c). Weather-Related Disaster Diplomacy. *Weather and Society Watch*, 1(3), 4–9.
- Kelman, Ilan (2008). Myths of Hurricane Katrina. *Disaster Advances*, 1(1), 40–46.
- Kelman, Ilan (2012). *Disaster Diplomacy: How Disasters Affect Peace and Conflict*. Abington: Routledge.
- Kelman, Ilan (2018). Connecting Theories of Cascading Disasters and Disaster Diplomacy. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 30, 172–179.
- Kollár István (2015). Tudományos publikálás hatékonyan. MIT.BME. A letöltés ideje: 2020. március 14. <http://oldweb.mit.bme.hu/services/pubinfo/szakirod-kezeles.pdf>.
- Kuti Rajmund (2010). *Extrém időjárási jelenségek kockázatai, a védekezéssel kapcsolatos önkormányzati feladatok*. Konferenciakivonat.
- Kuti Rajmund (2015a). Vegyimentesítési feladatokra történő kiképzés. *Védelem*, 22(6), 33–35.

- Kuti Rajmund (2015b). A víz tűzoltói felhasználhatóságának lehetőségei, korlátai. *Védelem Online*, (536), 1–8.
- Kuti Rajmund (2016) Terrorcselekmények után végzett komplex kárfelszámolási műveletek aktuális kérdései. *Hadmérnök*, 9(2), 1–8.
- Lechner Zoltán (2019). Törökország, Szíria és Irak kapcsolata az édesvízelosztás problémájának tükrében. *Külügyi Szemle*, 18(1), 29–52.
- Lewis, James (1999). *Development in Disaster-Prone Places: Studies of Vulnerability*. Warwickshire: Action Publishing.
- Living Organic News (2019). A csendes-óceáni szigetek országaiban a növekvő tenger szintje nagyobb biztonsági problémát jelent, mint a kínai befolyás növekedése. A letöltés ideje: 2020. március 14. <https://hu.livingorganicnews.com/pacific-island-nations-rising-sea-levels-are-bigger-security-concern-than-rising-chinese-influence-333722>.
- Martín-Martín, A. Alberto, Orduna-Malea, Enrique, Thelwall, Mike és López-Cózar, Emilio Delgado (2018). Google Scholar, Web of Science and Scopus: A Systematic Comparison of Citations in 252 Subject Categories. *Journal of Informetrics*, 12(4), 1160–1177.
- Muhoray Árpád (2017). A polgári védelem helye a modern katasztrófavédelemben. *Hadmérnök*, 9(2), 188–200.
- Nel, Philip és Righarts, Marjolein (2008). Natural Disasters and the Risk of Violent Civil Conflict. *International Studies Quarterly*, 52(1), 159–185.
- Nógrádi Népújság (1959). Az ajtó nyitva áll. A letöltés ideje: 2020. március 14. https://library.hungaricana.hu/hu/view/NogradMegyeiHirlap_1959_01.
- Nyusztay László (2009). A diplomácia néhány vonása az új világrendben. *EU Working Papers*. A letöltés ideje: 2020. március 14. http://publikaciotar.repozitorium.uni-bge.hu/434/1/2009_2_01.pdf.
- Olson, Richard Stuart és Drury, A. Cooper (1997). Un-Therapeutic Communities: A Cross-National Analysis of Post-Disaster Political Unrest. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 15, 221–238.
- Olson, Richard Stuart (2000). Toward a Politics of Disaster: Losses, Values, Agendas and Blame. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 18(2), 265–287.
- Olson, Richard Stuart és Gawronski, Vincent T. (2010). From Disaster Event to Political Crisis: A '5C+A' Framework for Analysis. *International Studies Perspectives*, 11(3), 205–221.
- Országgyűlés (2012). 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról. *Nemzeti Jogszabálytár*. A letöltés ideje: 2020. március 28. http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=95552.134521.
- Petz, Daniel (2014). *Strengthening Regional and National Capacity for Disaster Risk Management: The Case of ASEAN*. Washington, D.C.: Brookings LSE.
- Platt, Rutherford H. (1999). *Disasters and Democracy: The Politics of Extreme Natural Events*. Washington, D.C.: Island Press.
- Quarantelli, E.L. és Dynes, Russell R. (1976). Community Conflict: Its Absence and Its Presence in Natural Disasters. *Mass Emergencies*, 1(1), 139–156.

- Restás Ágoston, Pántya Péter és Horváth László (2015). Disaster Management from the Viewpoint of Fire Protection in Hungary: From the Effectiveness of Fire Prevention to the Safety of Firefighters: Complexity of the Firefighters' Work in Crisis Situations. *Advances In Environmental Sciences: International Journal of The Bioflux Society*, 7(2), 272–276.
- Sasvári Péter: Tudományos láthatóság vizsgálata a gazdálkodás- és szervezéstudományok területén. In Karlovitz János Tibor (szerk.), *Társadalom, kulturális háttér, gazdaság*. Komárno: International Research Institute, 357–365. o.
- Sasvári Péter és Nemeslaki András (2017). Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: Mit mutatnak az adatok? *Magyar Tudomány*, 178(1), 80–91.
- Teknős László, Csepregi Péter és Endrődi István (2014). Felsőoktatási intézmények önkéntes mentőszervezeteinek jelentősége, helye, szerepe a katasztrófavédelem rendszerében. *Hadtudomány*, 24(1), 155–168.
- Urbanovics Anna és Sasvári Péter (2019). Az Egyesült Királyságban működő kiberbiztonsági képzésekbe bevont oktatók tudományos teljesítményének elemzése. *Információs Társadalom*, 18(3–4), 105.
- Válasz (2005). Katasztrófadiplomácia. A letöltés ideje: 2020. március 14. <http://valasz.hu/publi/macskakorom-10845>.
- Werker, Eric (2010). Disaster Politics: International Politics and Relief Efforts. *Beedie*. A leöltés ideje: 2020. március 14. https://beedie.sfu.ca/sms/admin/_DocLibrary/_ic/20face98e5c4f225b026d28e53424d96.pdf.